

УДК 351.85:338.46(4-672ЄС):332.1(477)
JEL Classification: Z18, R58, L38
DOI: <https://doi.org/10.33111/sedu.2025.56.083.097>

*Пузько Микола Миколайович**

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КРЕАТИВНИХ КЛАСТЕРІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо публічного управління розвитком креативних кластерів в Україні на основі досвіду політики та передових практик Європейського Союзу. Визначено сучасні тенденції розвитку креативних кластерів у ЄС. Узагальнено знання щодо нормативного-правового регулювання, інституційного забезпечення та фінансування створення і розвитку креативних кластерів у ЄС. Виявлено особливості функціонування креативних кластерів у країнах Східної та Центральної Європи. З'ясовано, що інституційні стимули, активна кластерна політика та методи співпраці з регіональними органами влади, які демонструють переваги побудов мереж і партнерств, є ефективними для розвитку кластерів. Встановлено вплив креативних кластерів на посилення економічної активності в сільських місцевостях, що дозволяє зменшити нерівномірність у розвитку регіонів.

Ключові слова: кластери, креативні кластери, креативні індустрії, кластерна модель економіки, європейський союз.

Вступ. Кластерний підхід є сучасним та інноваційним напрямком розвитку національних економік та регіональних політик. Зарубіжний досвід свідчить, що кластери у високотехнологічних галузях здатні виступати драйвером структурних змін, диверсифікувати економіку регіонів, підвищувати її стійкість та конкурентоспроможність.

Креативні кластери, що об'єднують суб'єктів із сфери культурних та креативних індустрій (ККІ), у цьому контексті займають особливе місце і на думку іноземних науковців відіграватимуть дедалі більшу роль у формуванні публічної політики в найближчі десятиліття, оскільки можуть виступати ефективним інструментом для подолання викликів пов'язаних з глобалізацією, цифровізацією та іншими трендами, що впливають на розвиток окремих регіонів та держав в цілому [1].

Теоретичним та практичним аспектам кластерної політики в Україні присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених як Буряк А. В., Буряк І. М., Гласов П. В., Давиденко Н. М., Карпенко А. В., Карпенко Н. М., Карпенко О. О., Паливода О. М., Петренко О. І., Потаповська М. О., Самборський О. В., Самійленко Г. М., Скрипник Г. О., Шпак Ю. В.

*Пузько Микола Миколайович — аспірант кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний Економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5872-7911>, email: puzko.mykola@kneu.edu.ua

Більшість українських науковців, що досліджували тему кластерів, у своїх роботах відзначають важливу роль кластерної політики у побудові конкурентоспроможної національної економіки, водночас характеризуючи рівень державної підтримки як недостатній, а загальну ситуацію з кластеризацією в Україні, як таку, що має ряд суттєвих проблем.

Зокрема, у дослідженні Паливоди О.М. та Карпенко О.О. акцентується увага на ролі кластерів у підтримці малих і середніх підприємств і соціальних наслідках кластеризації [2]. На думку Самборського О. В. та Гласова П. В., для того, щоб забезпечити конкурентоспроможність економіки держави, необхідно створювати кластери, які будуть конкурентоспроможні на міжнародному рівні. Держава при цьому має розробляти та втілювати кластерну політику, яка стимулюватиме інновації та допомагатиме у виході на міжнародні ринки [3]. Давиденко Н. М., Скрипник Г.О., Буряк А.В і Буряк І.М. у ґрунтовному дослідженні присвяченому фінансовому забезпеченню кластерів в Україні доходять висновку що на сьогодні розвитку кластерних ініціатив перешкоджає ряд факторів, серед яких відсутність спеціальної нормативно-правової бази та єдиної державної стратегії в основі якої лежатиме кластерна модель [4].

Теоретичним основам формування креативних кластерів присвячені роботи таких українських вчених, як Давимука С. А., Кузнецова Н. Б., Назаров Н.К, Плещан Х. В., Семенченко А.В., Сотнікова Ю.В, Степанова Е.Р, Федулова Л. І., Яцько К.В.

Попри значний інтерес української наукової спільноти до теми кластерної політики та ряд наукових робіт присвячених креативним кластерам, державно-управлінський аспект розвитку креативних кластерів є відносно мало дослідженим у працях українських науковців, проте активно висвітлюється іноземними вченими, зокрема Derlukiewicz N., Dyjakon A., Evans S., Komorowski M., Mankowska D., Markova B., Mempel-Snieżyk A., Minta S., Picone, I., Pilawka T. Так само недостатньо висвітлено у вітчизняній науковій літературі політику Європейського Союзу щодо креативних кластерів. Відповідно, невирішеною частиною загальної проблеми є узагальнення, систематизація та подальші дослідження досвіду розвитку креативних кластерів у ЄС, та вироблення пропозицій, щодо адаптації сучасних підходів і механізмів кластерної політики в Україні з урахуванням процесів євроінтеграції.

Враховуючи вищезазначене, актуальною є потреба у дослідженні та аналізі європейської політики щодо креативних кластерів, досвіду функціонування креативних кластерів у країнах ЄС, а також у виробленні пропозицій щодо адаптації цього досвіду при створенні креативних кластерів в Україні.

Постановка завдання. В Україні перші кластери з'явилися ще наприкінці 90-х років ХХ століття, проте через недостатню увагу держави та відсутність чіткої державної політики у цьому напрямку розвиток кластерного руху довгий час був доволі слабким. Новий етап розпочався у 2020 році, коли був створений кластерний комітет, який у 2022 році ініціював створення Українського кластерного альянсу. Втім, ці активності є громадською ініціативою, а на державному рівні цілеспрямована політика кластерного розвитку відсутня [5].

На сьогодні декларування планів розвитку кластерів зокрема й у сфері ККІ можемо відзначити як на національному, так і на регіональному рівнях. Наприклад, Стратегія розвитку Київської області на 2021—2027 роки передбачає впровадження кластерних моделей розвитку культури в громадах [6]. У завданнях Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки задекларовано заходи інституційного і частково фінансового характеру з підтримки розвитку кластерів [7].

Проте попри відзначення важливості кластерів в окремих нормативно-правових документах, державна підтримка кластерних утворень відсутня, а окремі заходи в цьому напрямку здійснюються завдяки приватній ініціативі. Так, проєкт Національної програми кластерного розвитку до 2027 р., розроблений експертами платформи Industry4Ukraine у 2020 році та переданий на розгляд Міністерства економіки, так і не отримав подальшого розвитку [8]. Можемо констатувати, що інституційне забезпечення формування креативних кластерів в нашій державі знаходиться на доволі низькому рівні.

В політиці Європейського Союзу культурні та креативні індустрії розглядаються як стратегічна галузь, що має вплив не лише на економічне зростання, а й на соціальну сферу та розбудову міжнародних відносин [9]. Це відповідним чином впливає на кластерну політику на наднаціональному рівні, зокрема реалізовується ініціатива зі створення «єврокластерів», що передбачає посилення міждержавної та міжрегіональної співпраці, розвиток спільних проєктів із залученням суб'єктів зі сфери ККІ та традиційних виробничих галузей. У 2024 році було створено «мета-кластер», який об'єднав два великі кластери, що функціонують в сфері ККІ і разом представляють 6,7 % ВВП Європейського Союзу та понад 300 суб'єктів з дев'яти країн ЄС [10].

При цьому політика кластерного розвитку в ЄС базується на принципі ключової ролі регіонів у формуванні кластерів, оскільки регіональний рівень є ключовим для сталого розвитку, інновацій та підтримки малого та середнього підприємництва. Таким чином, регіональні стратегії спрямовані на традиційні та основні галузі регіонів, локальні спільноти та об'єкти культурної спадщини, а національні та наднаціональні стратегії — на інновації та цифровізацію.

З урахуванням процесу євроінтеграції, органи державної влади та місцевого самоврядування повинні враховувати політики та програми Європейського Союзу пов'язані з кластерним розвитком, та зміцненням ролі ККІ, в довгострокових стратегіях розвитку та середньострокових програмних документах.

Водночас вже сьогодні існують можливості для участі національних суб'єктів зі сфери ККІ у програмах Європейського Союзу, спрямованих на підтримку культурного та креативного секторів, а також розбудова зв'язків з європейськими партнерськими організаціями та адаптація передових практик створення креативних кластерів.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо публічного управління розвитком креативних кластерів в Україні на основі досвіду політики та передових практик Європейського Союзу.

Для досягнення поставленої мети передбачено реалізацію таких завдань: визначити ключові тенденції формування та функціонування креативних кластерів у країнах Європейського Союзу; узагальнити європейський досвід нормативно-правового регулювання, інституційного забезпечення та фінансування креативних кластерів; виявити особливості функціонування креативних кластерів у країнах, що проходили схожі з Україною етапи економічного та політичного розвитку; встановити вплив креативних кластерів на регіональний розвиток, зокрема на подолання диспропорцій між міськими та сільськими територіями; визначити доцільність застосування екосистемного підходу до формування державної політики розвитку креативних кластерів в Україні; запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення публічного управління розвитком креативних кластерів в Україні з урахуванням європейського досвіду та стратегічних орієнтирів. Для досягнення поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, конкретизація, індукція та дедукція, аналогія та опис.

Результати. Для однозначності викладу матеріалу та коректності тлумачень, перш за все уточнимо та конкретизуємо основні поняття та терміни, які використовуються в дослідженні.

Поняття «креативні індустрії» визначено в українському законодавстві. Відповідно до Закону України «Про культуру», креативні індустрії це «види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості» [11].

Перелік видів діяльності, які належать до креативних індустрій, відповідно до вітчизняного законодавства доводі обширний: він включає, як традиційну діяльність, пов'язану з виробництвом матеріальних благ, так і сучасні, інноваційні види діяльності, а також діяльність безпосередньо пов'язану з наданням культурних послуг [12]. Попри значне різноманіття підходів до визначення поняття та структури креативних індустрій у світовій науковій літературі, спільним є розуміння творчого підходу, як основи креативної індустрії та, відповідно здатності створювати інновації та позитивно впливати на економічний розвиток держав [13].

Визначення поняття «кластер» в українському законодавстві відсутнє, тому для цілей цього дослідження ми будемо спиратися на визначення, що надається у нормативно-правових актах Європейського союзу, а саме: «кластери — це групи компаній, пов'язаних економічних учасників та установ, розташованих поруч одна з одною та достатньо масштабних, щоб розвивати спеціалізовану експертизу, послуги, ресурси, постачальників і навички» [14].

Поняття «креативний кластер» було вперше введено Evans S. у 2006 році, який визначав креативні кластери, як певні спільноти підприємців, які формуються у мультикультурних міських середовищах, що мають ідентичність та водночас пов'язані зі світом і утворюють місця, де можна не лише працювати, а й жити, і де культурні продукти не лише створюються, а й споживаються, що й відрізняє креативні кластери від промислових [15].

У наступні роки дефініції поняття «креативний кластер» приділяли увагу різні українські та іноземні науковці. Про динамічний розвиток наукової щодо креативних кластерів, може свідчити той факт, що на думку ряду європейських науковців, традиційне визначення «креативних кластерів» вже застаріло. Так, Foster N. стверджує, що дослідження та управління культурними та креативними індустріями має здійснюватися на основі підходів екологічного мислення. У якості нового поняття, що повніше висвітлює зв'язки між взаємопов'язаними формами й цінностями культурного та креативного виробництва і споживання пропонується використовувати «культурні та креативні екології та екосистеми» (CCEE) [16].

Оскільки на сьогодні немає єдиного визначення поняття «креативний кластер», у цьому дослідженні ми будемо спиратися на дефініцію Komorowski M. та Pisone, I.: «Креативні кластери — це скупчення діяльності секторів креативних та культурних індустрій (ККІ), локалізовані в межах певної географічної території, які отримують переваги від спільного розташування» [1].

Креативні кластери можуть відрізнятися за географічними ознаками, основними видами економічної діяльності, роллю державних органів та іншими специфічними характеристиками. Вони також мають ряд суттєвих відмінностей від звичайних, промислових, кластерів. У той час як промислові кластери об'єднують підприємства, потребують певних виділених територій, зазвичай є секторальними і орієнтованими на економічні результати, креативні кластери об'єднують людей, не мають потреби у спеціальних територіях, є крос-секторальними, та забезпечують не лише економічні, а й соціальні вигоди для регіонів. Креативні кластери є драйверами інновацій не лише в межах креативних індустрій, а й для традиційних видів діяльності, залучених до співпраці, підвищуючи рівень ефективності економіки регіону та країни в цілому. В соціальному вимірі вони сприяють підвищенню рівня громадської активності, збільшенню чисельності населення, зниженню рівня бідності [17].

Важливою особливістю креативних кластерів, актуальною в контексті розвитку цифрових технологій та економіки знань, полягає у пріоритеті якості над кількістю. Мета розвитку креативних кластерів — досягти конкурентної переваги через інновації, а не через фізичне розширення. Тому креативні кластери більше за традиційні схильні до змін, адже постійні зміни і вдосконалення є базовим принципом їхнього розвитку. Інтеграція компаній у кластер посилює спеціалізацію та бізнес-активність, знижуючи витрати. У підсумку це призводить до підвищення продуктивності, що робить регіони сильнішими та приваблює нові інвестиції.

У середовищі креативних кластерів перевагу отримують малі та середні підприємства. Їхня стійкість до зовнішніх потрясінь, швидка реакція на зміну середовища, та поєднання компетенцій в рамках співпраці у кластері, призводить до зростання інтелектуального капіталу, який є ключовим ресурсом креативного сектору [18].

Роль креативних кластерів також проявляється у збереженні культурних цінностей та культурної ідентичності. Кластери допомагають у брендингу територій, формуванні культурних продуктів та послуг для широкого кола потенційних споживачів. Культурний вимір, у свою чергу, може сприяти активізації інших бізнес-активностей. Тому багато країн, регіонів і міст докладають значних зусиль для створення своїх культурних і креативних центрів, щоб отримати потенціал і порівняльну перевагу в глобалізованому світі [19].

Таким чином, креативні кластери цілком відповідають принципам та тенденціям сучасної європейської політики.

Сьогодні уряди європейських країн на різних рівнях продовжують ініціювати нові проєкти та ініціативи пов'язані з креативними кластерами, оскільки нині вони розглядаються як ефективний спосіб забезпечення сталого зростання місцевих економік. Прогнозується, що у наступні десятиліття креативні кластери й надалі відіграватимуть значну роль у формуванні політики, адже новий етап розвитку економіки, коли ключове значення мають знання та інформація, потребує нових підходів для забезпечення сталого зростання [1].

Нова Європейська програма для культури (NewAgenda), що була прийнята у 2018 році відображає стратегічні рамки європейської політики в сфері культури та креативних індустрій, що визначає роль креативних кластерів.

Програма враховує нові соціальні та економічні контексти, зокрема демографічні зміни, цифрову революцію та зміну геополітичних реалій, і просуває культуру як активного агента соціальної згуртованості, економічних інновацій та міжнародної дипломатії. Програма охоплює три стратегічні напрями, кожен із яких має конкретні цілі, що відповідають соціальному, економічному та глобальному вимірам. Соціальний вимір підкреслює роль культури у формуванні цінностей, зміцненні інклюзивності та соціальної згуртованості, а також адаптації до змін. Економічний — акцентує увагу на важливості креативних індустрій для зростання економіки та створення нових робочих місць, інноваційності, підтримці МСП і доступу до фінансування. Глобальний — розглядає культуру як інструмент дипломатії, миру та зовнішньої політики ЄС [9].

Резолюція Ради Європи щодо робочого плану ЄС для культури на 2023–2026 роки, визнає роль культури як невід'ємного елемента сталого розвитку та позитивних суспільних трансформацій, наголошується на важливості інтеграції культурного виміру в усі відповідні політики, програми та ініціативи, а також на необхідності посилення синергії [20].

Політика розвитку креативних кластерів в Європейському Союзі базується на принципі визнання ключової ролі регіонів у формуванні та розвитку кластерів.

Регіональний рівень розглядається як фундаментальний для стимулювання інновацій, підтримки МСП та забезпечення сталого розвитку. Це обумовлено тим, що саме на регіональному рівні найкраще враховуються локальні особливості, економічний потенціал та культурні ресурси.

Регіональні стратегії кластерного розвитку зосереджуються на традиційних та основних галузях економіки регіонів, підтримують розвиток ремесел, враховують потреби локальних спільнот, можливості інтеграції культурної спадщини та місцеві економічні умови. Національні та наднаціональні стратегії, з іншого боку, фокусуються на створенні умов для інновацій та цифрової трансформації, стимулюванні досліджень та посиленню співпраці між різними секторами.

Таким чином, регіональні та національні підходи в кластерній політиці взаємодоповнюють один одного, створюючи багаторівневу систему підтримки. Регіони зберігають і розвивають свою ідентичність та економічний потенціал, тоді як національний і європейський рівні сприяють інтеграції цих регіонів у глобальні ланцюги вартості, впровадженню інновацій і використанню цифрових технологій для сталого розвитку.

Інституційне забезпечення розвитку креативних кластерів на рівні ЄС здійснюється профільними комітетами Європейського парламенту, Радою Європи, профільними директоратами (Directorate-Generals) Європейської комісії, Європейським Комітетом регіонів, який представляє місцеві та регіональні органи влади в ЄС та відповідає за інтеграцію культурних і креативних секторів у програми економічного відновлення, Європейською радою з питань інновацій та Виконавчим агентством з питань малих і середніх підприємств, Європейською платформою кластерної співпраці, та рядом інших інституцій.

Фінансування заходів, щодо формування та підтримки креативних кластерів забезпечується через ряд програм Європейського Союзу. Зокрема через програму «Креативна Європа», яка спрямована на підтримку сфери ККІ в Європі, програму «Горизонт Європа», спрямовану на підтримку досліджень та інновацій та програму «Цифрова Європа», зосереджену на впровадженні цифрових технологій. Україна є учасницею всіх трьох програм.

Існують і інші механізми фінансової підтримки європейських креативних кластерів здійснюють:

- Фонд відновлення та стійкості, спрямований на подолання економічних і соціальних наслідків пандемії COVID-19,
- Гарантійний механізм для культурних і креативних секторів, який підтримує мікропідприємства та малі й середні підприємства (МСП) у культурних і креативних секторах,
- Політика згуртованості ЄС, яка реалізується через такі фонди як Європейський фонд регіонального розвитку та Європейський соціальний фонд,
- Програма «Єдиний ринок» спрямована на реалізацію потенціалу єдиного ринку та забезпечення економічного відновлення Європи після пандемії COVID-19 [21].

У 2021 році, для реалізації Промислової стратегії ЄС в рамках програми «Єдиний ринок» було розпочато програму «Єврокластери». Єврокластери — міжгалузеві, міждисциплінарні та транскордонні стратегічні ініціативи, що об'єднують промислові кластери та інших економічних учасників. Мета програми — створення нових бізнес-можливостей для малих і середніх підприємств та сприяння їхній кращій інтеграції в європейські та глобальні стратегічні ланцюги доданої вартості [14].

В ході реалізації програми, у 2023 році було створено два єврокластери, які об'єднують креативні кластери з різних країн ЄС:

1. FRIEND CCI, мета якого полягає у створенні зв'язків, стимулюванні інновацій та зміцненні стійкості в секторі культурних і креативних індустрій Європи. Його партнерами є креативні кластери з Іспанії, Румунії, Німеччини та Франції.
2. CREATHRIV-EU, мета якого — структурувати сектор культурних і креативних індустрій на європейському рівні та підтримувати його сталий розвиток. Партнерами CREATHRIV-EU є креативні кластери з Угорщини, Литви, Греції та Бельгії.

Упродовж першого року функціонування цих єврокластерів було профінансовано розробку понад 300 інноваційних та колаборативних проєктів між секторами культури та креативних індустрій і «традиційними» виробничими галузями. Ці проєкти спрямовані на інновації у ланцюгах постачання, продуктах або технологіях.

Наступним етапом розбудови міжнародної та міжрегіональної співпраці в європейському секторі культурних та креативних індустрій, стало підписання угоди між FRIEND CCI та CREATHRIV-EU та утворення «мета-кластера» у 2024 році, учасники якого разом представляють 6,7 % ВВП Європейського Союзу [10].

На нашу думку, в контексті відновлення економіки та євроінтеграційних процесів, для України найбільш релевантним є досвід країн Центральної та Східної Європи, які свого часу пройшли через схожі виклики щодо реформування економічних і політичних інститутів та успішно реалізували євроінтеграційні стратегії.

Так, досвід Хорватії показує, що до вступу в ЄС, розвитку кластерів не приділялося достатньо уваги, попри відзначення важливості їх ролі в економіці на теоретичному рівні. Бракувало практичних знань, довіри, не існувало систематичного підходу до створення кластерів, стратегії не були узгоджені з існуючими національними політиками. Лише після вступу до Європейського Союзу політика ЄС спонукала Міністерство економіки Хорватії створити Кластер конкурентоспроможності Хорватії для кожного промислового сектора, в тому числі і Кластер конкурентоспроможності креативних та культурних індустрій Хорватії (НККККІ), в межах якого співпрацюють підприємці, державні адміністрації, громадський сектор та представники науково-дослідної сфери. Основні види діяльності НККККІ спрямовані на підтримку процесів дослідження та розвитку, інновацій і підприємництва у креативних і культурних секторах. Крім того, через свої заходи кластер має на меті полегшити методи фінансування та зміцнити ін-

фраструктурну підтримку цього сектора. Втім, попри певні успіхи, рівень інтеграції в європейські процеси розвитку ККІ та креативних кластерів залишається на низькому рівні, а використання європейських фондів потребує вдосконалення. В рамках програми CreativeEurope за 2014–2020 роки Хорватія використала лише 9,1% виділених коштів, що було одним із найнижчих показників у ЄС [18].

В Литві розвиток сфери ККІ відбувається відповідно до цілей і пріоритетів політики ЄС, з урахуванням особливостей національної економіки. Політика уряду Литви виходить з розуміння обмеженості ресурсів країни, відповідно важливим є розвиток в тих секторах, де можливо застосувати обмежені ресурси та досягти оптимальних результатів, тобто в секторах з найвищою доданою вартістю, орієнтованих на міжнародні ринки.

Кластери в Литві створюються у великих містах (Вільнюс, Клайпеда, Каунас), де концентрація бізнесу та населення є найвищою в країні. Більшість кластерів створено в секторі послуг, ІТ та креативних індустрій.

Значна увага приділяється смарт спеціалізації, з акцентом на креативних та культурних індустріях. Пріоритетом є інклюзивне та навчальне суспільство, яке базується на підтримці ККІ через розвиток нових технологій у галузях креативної індустрії (таких як нові методи навчання, інновації в процесах і продуктах, аудіовізуальні технології тощо) [17].

Цікавим є досвід Польщі у розвитку креативних кластерів, де вони почали активно з'являтися у 2011–2012 роках, проте в подальшому спостерігалася тенденція до зменшення їхньої кількості або призупинення діяльності. Станом на вересень 2020 року з 22 кластерів 5 припинили існування, а 6 — призупинили діяльність.

Проведені дослідження показали, що основними перешкодами для розвитку кластерів були не зовнішні фактори, такі як інституційне забезпечення чи фінансування, а внутрішні. Якщо стратегія кластера полягала в залученні учасників для досягнення критичної маси та отримання права на державну підтримку, то бар'єри для розвитку виникали всередині самих кластерів. Кластери, створені з метою отримання державних коштів, припиняли своє існування після припинення фінансування. Для запуску механізмів необхідних для співпраці та побудови спільних ланцюгів вартості, необхідно щоб члени кластерів бачили реальні переваги взаємодії.

Ефективними для розвитку кластерів є довгострокові інституційні стимули, активна кластерна політика та методи співпраці з органами влади на регіональному рівні, які стимулюють співпрацю між творчими акторами і демонструють переваги будування мереж та партнерств з іншими членами кластеру. Важливим елементом політики розвитку креативних кластерів на регіональному рівні має бути забезпечення кращого доступу до фінансування через сприяння партнерствам та окремим членам кластерів у державних конкурсах та підготовку фінансових інструментів, що відповідають потребам креативного сектору [22].

Дослідження розвитку кластерів у країнах Вишеградської групи показали, що основними мотивами для формування кластерів є соціальний (підтримка розвитку креативних індустрій), об'єктивний (доступ до фінансування) та індивідуальний (збільшення конкурентоспроможності одночасно з розвитком ідентичності). Для забезпечення відповідності цим мотивам, автори дослідження рекомендують здійснювати підхід багаторівневого управління, який має зосередитися на підвищенні обізнаності про інституціоналізовані культурні та креативні кластери як інструмент міського та регіонального розвитку в контексті підвищення конкурентоспроможності, створення інновацій, стимулювання творчого середовища, а також підвищення якості життя [23].

Однією з визначальних відмінностей сектору ККІ порівняно з іншими секторами економіки є різноманітність видів економічної діяльності. На рівні регіональної політики співпраця суб'єктів, що мають суттєві відмінності у способах та засобах виробництва матеріальних цінностей та надання послуг, може забезпечувати суттєві конкурентні переваги для всіх учасників та економічне зростання регіону в цілому.

Креативні кластери можуть сприяти появі нових високотехнологічних форм матеріального виробництва та промислових процесів для традиційних видів діяльності, і розвитку нових підходів, соціальних зв'язків та диверсифікації доходів для сучасних, технологічних напрямків. Креативні кластери у такому випадку необхідно розглядати з точки зору екосистемного підходу, який визнає важливість численних взаємодій, співпраці та обмінів між ККІ та іншими секторами, а також між традиційними і новими видами діяльності.

На протигагу концепції «креативних міст», коли креативні кластери тяжіють до великих агломерацій, де функціонує значна кількість акторів сфери ККІ, такий підхід може надавати можливості для посилення економічної активності сільських місцевостей, де збереглися ремісничі практики, на національному рівні дозволяючи зменшити нерівномірність у розвитку регіонів. Адже хоча культурні і креативні ресурси є конкурентною перевагою для місцевої економіки, органи місцевої влади рідко можуть повністю інтегрувати їх у політику чи стратегію розвитку, обмежуючись заходами у сфері збереження культурної спадщини чи туризму. Факторами успіху при цьому є актуальні практичні знання, політичне визнання і підтримка, висока технологічна спеціалізація та гнучкість підходу до інтеграції різних компонентів в межах кластерів [24].

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначено сучасні тенденції розвитку креативних кластерів в ЄС, включаючи ініціативу єврокластерів, які об'єднують креативні кластери з різних країн ЄС, та формування мета-кластеру. Розвиток креативних кластерів у країнах ЄС відповідає стратегічним рамкам європейської політики, визначеної у Новій Європейській програмі для культури. Креативні кластери не лише відіграють суттєву роль у збереженні культурних цінностей і культурної ідентичності, а й розглядаються як ефективний спосіб забезпечення сталого зростання місцевих економік.

Узагальнено знання щодо нормативного-правового регулювання, інституційного забезпечення та фінансування створення і розвитку креативних кластерів в ЄС. Кластерна політика ЄС забезпечує багаторівневу систему підтримки МСП, стимулювання інновацій та забезпечення сталого розвитку шляхом поєднання регіональних, національних і наднаціональних стратегій розвитку. Регіональний рівень при цьому визначається як фундаментальний, що дозволяє зберігати та розвивати ідентичність та економічний потенціал регіонів, водночас забезпечуючи їхню у глобальні ланцюги вартості, впровадження інновацій і використання цифрових технологій за допомогою реалізації політик на національному та європейському рівнях. Інституційне забезпечення розвитку креативних кластерів в Європейському Союзі здійснюється на міждержавному рівні відповідними профільними комітетами та директоратами законодавчих і виконавчих органів ЄС, а фінансування заходів забезпечується через ряд союзних програм, зокрема «Креативна Європа», «Горизонт Європа», та «Цифрова Європа», учасницею яких є і Україна.

Виявлено особливості функціонування креативних кластерів у країнах Центральної та Східної Європи. Зокрема з'ясовано, що інституційні стимули, активна кластерна політика та методи співпраці з регіональними органами влади, які демонструють переваги побудов мереж і партнерств, є ефективними для розвитку кластерів. Встановлено, вплив креативних кластерів на посилення економічної активності в сільських місцевостях, що дозволяє зменшити нерівномірність у розвитку регіонів. Креативні кластери необхідно розглядати з точки зору екосистемного підходу, який визнає важливість численних взаємодій, співпраці та обмінів між ККІ та іншими секторами, а також між традиційними і новими видами діяльності.

З огляду на результати дослідження, на нашу думку, доцільно надати рекомендації Міністерству розвитку громад і територій України, під час розробки Державної стратегії регіонального розвитку на наступний період, врахувати, що поєднання традиційних та іноваційних видів діяльності в межах креативних кластерів, матиме позитивний вплив на розвиток економіки регіонів, сприятиме збереженню та популяризації культурної ідентичності, розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні.

Потребують подальшого дослідження способи та методи шляхів адаптації політик Європейського Союзу до формування та розвитку креативних кластерів в Україні, оцінка їхнього впливу на розвиток людського капіталу, зменшення соціальних диспропорцій та соціальну згуртованість у регіонах України.

Література

1. Komorowski M., Picone I. CreativeClusterDevelopment: Governance, Place-Making and Entrepreneurship. 1st ed. Routledge, 2020. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429319020> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Паливода О. М., Карпенко О. О. Соціальні ефекти функціонування регіональних кластерів в економіці: механізми формування та підходи до розрахунку. Бізнес Інформ. 2017. № 3. С. 103–108.

3. Самборський О. В., Гласов П. В. Сучасна кластерна політика України: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.11.57>
4. Давиденко Н. М., Скрипник Г. О., Буряк А. В., Буряк І. М. Фінансове забезпечення розвитку кластерів в Україні: проблеми та перспективи. *Зб. наук. пр. Держ. податк. ун-ту: Електрон. наук. вид.* 2023. № 2. С. 39–61. DOI: [10.33244/2617-5940.2.2023.39-61](https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.39-61)
5. Філатов С. А., Філатова В. С. Кластери — як інструмент економічного розвитку регіонів України. *Вчені записки Ун-ту «КРОК»*. 2023. № 4(72). С. 102–110.
6. Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки. Рішення Київ. обл. ради від 19.12.2019 № 789-32-VII. URL: <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/strategiya-ko-2021-2027-.doc> (дата звернення: 04.04.2025).
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p> (дата звернення: 04.04.2025).
8. Проєкт національної програми кластерного розвитку до 2027 року. *Industry4Ukraine*. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/proy-ekt-nacziionalnoyi-programy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> (дата звернення: 04.04.2025).
9. A New European Agenda for Culture. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:267:FIN> (дата звернення: 04.04.2025).
10. The Cultural and Creative Industries Meta-Cluster Is Born. *European Cluster Collaboration Platform*. URL: <https://www.clustercollaboration.eu/content/cultural-and-creative-industries-meta-cluster-born-agreement-signed-brussels> (дата звернення: 04.04.2025).
11. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»: Закон України від 19 черв. 2018 р. № 2458–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19> (дата звернення: 04.04.2025).
12. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квіт. 2019 р. № 265–р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-p> (дата звернення: 04.04.2025).
13. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови: монографія. 2017. 528 с.
14. Cluster policy. *European Commission*. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/cluster-policy_en (дата звернення: 04.04.2025).
15. Selada C., DaCunha I. V., Tomaz E. Creative clusters in low density urban areas: A case study approach. 2010. URL: <https://hdl.handle.net/10419/119226> (дата звернення: 04.04.2025).
16. de Bernard M., Comunian R., Gross J. Cultural and creative ecosystems: a review of theories and methods, towards a new research agenda. *Cultural Trends*. 2021. Vol. 31(4). P. 332–353. DOI: <https://doi.org/10.1080/09548963.2021.2004073>.
17. Reimeris R. Modeling of creative clusters governance under the smart specialization: Doctoral dissertation. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016. URL: <https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/14484> (дата звернення: 04.04.2025).

18. Nikolić H., Mikuša F. The Role of Clusters in Creative and Cultural Industries. *ENTRENOVA — ENTERPRISE RESEARCH IN INNOVATION*. 2023. Vol. 9(1). P. 375–386. DOI: <https://doi.org/10.54820/entrenova-2023-0034>.
19. Nižić M. K., Rudan E., Trinajstić M. The role of creative cities in regional development. *Business Excellence*. 2018. Vol. 12(3). P. 35–55.
20. Council resolution on the EU workplan for culture 2023–2026. The Council of the European Union. 2022. № 15381/22. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/60399/st15381-en22.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).
21. IDEA Consult, imec-SMIT-VUB, KUL-CiTIP, Amann S., Heinsius J. Research for CULT Committee — EU culture and creative sectors policy — overview and future perspectives. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies. Brussels, 2024. URL: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2024\)752453](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2024)752453) (дата звернення: 04.04.2025).
22. Mackiewicz M., Namyślak B. Development conditions for creative clusters in Poland in view of institutional environment factors. *Growth and Change*. 2021. Vol. 52(3). P. 1295–1311. DOI: <https://doi.org/10.1111/grow.12503>.
23. Danko L., Bednář P., Matošková J. Managers' activities within cultural and creative clusters: an essential element for cluster development in the Visegrád countries. *Creativity Studies*. 2017. Vol. 10(1). P. 26–42. DOI: <https://doi.org/10.3846/23450479.2016.1266049>.
24. Viganò F., England L., Comunian R. Connecting craft, design and the wood industry in South Tyrol: From clusters to creative ecosystem. *Journal of Rural Studies*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2023.103149>.

References

1. Komorowski, M., and I. Picone. *Creative Cluster Development: Governance, Place-Making and Entrepreneurship*. 1st ed. London: Routledge, 2020. <https://doi.org/10.4324/9780429319020>.
2. Palyvoda, O.M., and O.O. Karpenko. "Social Effects of the Functioning of Regional Clusters in the Economy: Formation Mechanisms and Calculation Approaches." *Business Inform*, no. 3 (2017): 103–108. [in Ukrainian]
3. Samborskyi, O.V., and P.V. Hlasov. "Modern Cluster Policy of Ukraine: Problems and Prospects." *Agrosvit*, no. 11 (2021): 57–64. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.11.57> [in Ukrainian]
4. Davydenko, N.M., H.O. Skrypnyk, A.V. Buriak, and I.M. Buriak. "Financial Support for Cluster Development in Ukraine: Problems and Prospects." *Collection of Scientific Papers of the State Tax University: Electronic Scientific Edition*, no. 2 (2023): 39–61. <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.39-61> [in Ukrainian]
5. Filatov, S.A., and V.S. Filatova. "Clusters as a Tool for Economic Development of the Regions of Ukraine." *Scientific Notes of the University 'KROK' 4*, no. 72 (2023): 102–110. [in Ukrainian]
6. Kyiv Regional Council. *Kyiv Region Development Strategy for 2021–2027*. Decision No. 789-32-VII, December 19, 2019. <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/strategiya-ko-2021-2027-.doc> (accessed April 4, 2025) [in Ukrainian]

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. *State Regional Development Strategy for 2021–2027*. Resolution No. 695, August 5, 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п> (accessed April 4, 2025) [in Ukrainian]
8. Industry4Ukraine. *Draft of the National Cluster Development Program until 2027*. <https://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> (accessed April 4, 2025) [in Ukrainian]
9. European Commission. *A New European Agenda for Culture*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:267:FIN> (accessed April 4, 2025).
10. European Cluster Collaboration Platform. "The Cultural and Creative Industries Meta-Cluster Is Born." <https://www.clustercollaboration.eu/content/cultural-and-creative-industries-meta-cluster-born-agreement-signed-brussels> (accessed April 4, 2025).
11. Verkhovna Rada of Ukraine. *On Amendments to the Law of Ukraine "On Culture" Regarding the Definition of the Term "Creative Industries"*. Law of Ukraine No. 2458–VIII, June 19, 2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19> [in Ukrainian]
12. Cabinet of Ministers of Ukraine. *On Approval of the Types of Economic Activity Belonging to Creative Industries*. Order No. 265–r, April 24, 2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-п> [in Ukrainian]
13. Davyimuka, S.A., and L.I. Fedulova. *Creative Sector of the Economy: Experience and Development Directions*. Monograph. 2017. [in Ukrainian]
14. European Commission. *Cluster Policy*. https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/cluster-policy_en (accessed April 4, 2025).
15. Selada, C., I.V. Da Cunha, and E. Tomaz. *Creative Clusters in Low Density Urban Areas: A Case Study Approach*. 2010. <https://hdl.handle.net/10419/119226>.
16. de Bernard, M., R. Comunian, and J. Gross. "Cultural and Creative Ecosystems: A Review of Theories and Methods, Towards a New Research Agenda." *Cultural Trends* 31, no. 4 (2021): 332–353. <https://doi.org/10.1080/09548963.2021.2004073>.
17. Reimeris, R. *Modeling of Creative Clusters Governance Under the Smart Specialization*. Doctoral dissertation. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016. <https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/14484>.
18. Nikolić, H., and F. Mikuša. "The Role of Clusters in Creative and Cultural Industries." *ENTRENOVA - ENTERprise REsearch INNOVAtion* 9, no. 1 (2023): 375–386. <https://doi.org/10.54820/entrenova-2023-0034>.
19. Nižić, M.K., E. Rudan, and M. Trinajstić. "The Role of Creative Cities in Regional Development." *Business Excellence* 12, no. 3 (2018): 35–55.
20. Council of the European Union. *Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023–2026*. 2022. No. 15381/22. <https://www.consilium.europa.eu/media/60399/st15381-en22.pdf> (accessed April 4, 2025).
21. IDEA Consult, imec-SMIT-VUB, KUL-CiTIP, S. Amann, and J. Heinsius. *Research for CULT Committee – EU Culture and Creative Sectors Policy – Overview and Future Perspectives*. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, 2024. [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2024\)752453](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2024)752453).
22. Mackiewicz, M., and B. Namyślak. "Development Conditions for Creative Clusters in Poland in View of Institutional Environment Factors." *Growth and Change* 52, no. 3 (2021): 1295–1311. <https://doi.org/10.1111/grow.12503>.
23. Danko, L., P. Bednář, and J. Matošková. "Managers' Activities Within Cultural and Creative Clusters: An Essential Element for Cluster Development in the Visegrád Countries." *Creativity Studies* 10, no. 1 (2017): 26–42. <https://doi.org/10.3846/23450479.2016.1266049>.

24. Viganò, F., L. England, and R. Comunian. "Connecting Craft, Design and the Wood Industry in South Tyrol: From Clusters to Creative Ecosystem." *Journal of Rural Studies* (2023). <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2023.103149>.

**PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS
FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE CLUSTERS
IN THE EUROPEAN UNION: LESSONS FOR UKRAINE**

Mykola Puzko

*PhD Student, Department of National Economy
and Public Administration*

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0008-5872-7911>

Abstract. This article explores the development of creative clusters in Ukraine through the lens of public governance and the application of European Union policy experience and best practices. The study aims to deepen theoretical understanding and provide practical recommendations for the effective formation and support of creative clusters in the context of Ukraine's European integration.

The research highlights key trends in the EU's cluster policy, emphasizing the strategic role of creative and cultural industries (CCIs) in fostering economic growth, social cohesion, and cultural identity. Particular attention is paid to the institutional frameworks, legal regulation, and financial mechanisms in the EU that enable the development of creative clusters. The study analyzes the role of "euroclusters" and recent meta-cluster initiatives, which demonstrate successful transnational and interregional cooperation. It also examines the functioning of clusters in Central and Eastern European countries with development trajectories similar to Ukraine. Findings show that regional strategies, active cluster policies, and ecosystem-based approaches contribute significantly to balanced regional development and economic activation of rural areas. Despite emerging grassroots initiatives and policy declarations in Ukraine, state-level support for cluster development remains limited. The article concludes with a set of recommendations for incorporating EU practices into Ukrainian public policy, underlining the importance of aligning national and regional strategies with EU programs such as Creative Europe, Horizon Europe, and Digital Europe. Further research is needed on adapting EU policies to the Ukrainian context and assessing their impact on human capital and regional equity.

Keywords: clusters, creative clusters, creative industries, cluster economic model, European Union.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2025